

Feliks İvanoviç Çuyev
(1941- 2 Nisan 1999)

Rus Sovyet şair, gazeteci.
Sosyalist Emek Kahramanı
unvanına sahiptir ve çeşitli
ödülleri kazanmıştır. Diğer
kitapları şunlardır: *Kaganoviç*
Böyle Konuştu, İmparatorluk
Askerleri.

Eserin Orijinal Adı

“Sto sorok besed s Molotovim: İz dnevnika F. Çuyeva”
(TERRA; Moskova, 1991)

MOLOTOV ANLATIYOR

Stalin'in sağkolu ile yapılan 140 görüşme

Feliks Çuyev

Çevirenler

Ayşe Hacıhasanoğlu - Suna Kabasakal

(Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 2. basım)

GEÇMİŞTEN GELECEĞE SOSYALİZM-1

Yordam Kitap: 27 ✦ Geçmişten Geleceğe Sosyalizm Dizisi-1

Molotov Anlatıyor ✦ Feliks Çuyev ✦ ISBN-978-9944-122-17-7

Çeviri: Ayşe Hacıhasanoğlu - Suna Kabasakal

Kitap Editörleri: Yeşim Dinçer-Hayri Erdoğan ✦ *Düzeltilme:* Mehmet Tayak

Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç ✦ *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner

Birinci Basım: Ağustos 2007 ✦ *İkinci Basım:* Mart 2010

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.

Nuruosmaniye Caddesi Eser İşhanı No: 23 Kat:1/105 Cağaloğlu 34110 İstanbul

T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09 W: www.yordamkitap.com

E: info@yordamkitap.com

Baskı: **Pasifik Ofset**

Baha İş Merkezi

Haramidere - İstanbul

Tel: 0212 412 17 77

röportaj

MOLOTOV ANLATIYOR

Stalin'in sağkolu ile yapılan 140 görüşme

“GEÇMİŞTEN GELECEĞE SOSYALİZM” DİZİSİ HAKKINDA

Emperyalist savaşın insanlığa korkunç acılar ve yıkımlar yaşattığı bir ortamda başarıya ulaşan 1917 Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, Rusya’da burjuvazinin egemenliğine son verdi, işçilerin ve yoksul köylülerin iktidarını ilan etti. Tarihte bir ilki gerçekleştirerek attığı cesur adımlarla dünya emekçi sınıflarına iyimserlik ve coşku yaydı, umut aşıladı. Süregiden vahşi savaşların, her tür adaletsizliğin ve tüm bunların kaynağındaki emek sömürsünün dünya yüzünden silinebileceğine dair güçlü bir beklenti ve inanç kitleleri sarmaya başladı. 20. yüzyıl, bu büyük devrimin ve onun yarattığı politik atmosferin tetiklediği, başarılı veya başarısız mücadelelerin damgasını taşıdı.

Ne var ki, umutla başlayan yüzyıl, derin bir umutsuzlukla kapandı. SSCB ve Doğu Bloku çözülerek tarih sahnesinden çekildi. Kapitalizm, Ekim Devrimi’nin doğduğu topraklarda zaferini ilan etti.

Kimsenin kayıtsız kalamayacağı bu durumun emperyalist gerici-likte yarattığı sevinç sınırsız oldu. Onlara göre Ekim Devrimi, tarihin olağan seyri içinde bir sapmayı temsil ediyordu; sosyalizm insan doğasına aykırı totaliter bir sistemdi; SSCB’nin çözülüşüyle birlikte, tarih, olağan yatağı olan kapitalizm içinde ilerleyişini sürdürecekti!

Peki sosyalistler için bu yenilginin anlamı neydi? Nasıl değerlendirilmeli, ne gibi dersler çıkarılmalıydı?

Soruyu basitçe şöyle de sorabiliriz: İşçi sınıfı, başta Rusya’da olmak üzere 20. yüzyıl boyunca giriştiği mücadelelere, kazandığı kısımları ve dönemsel başarılarına rağmen, sonuçta neden kaybetti?

Bu konuda bugüne kadar gerek dünyada gerekse Türkiye’de önemli tartışmalar yürütüldü; geçmiş döneme ilişkin çeşitli belge-

ler yayınlandı. Tartışmaların derinleştirilmesi, yaşanan ve muazzam dersler içeren bu sürecin değişik yönleriyle incelenmesi bize göre bir ihtiyaç olmaya devam ediyor. İleri işçiler, sol çevreler, sosyalizme gönül vermiş, hayatının bir döneminde sosyalizme bağlanmış insanlar, zihinlerini meşgul eden sorulara yanıt verecek kaynaklar arıyor.

Bu saptamadan yola çıkan Yordam Kitap, içinde 20. yüzyılın sosyalizm pratiğini –odağında Ekim Devrimi ve onu izleyen uygulamalar olmak üzere– değişik yönlerden ele alan, sürecin anlaşılmasına hizmet eden ve geleceğe dair perspektifler sunan kitapların yer alacağı bir dizi başlatıyor. “Geçmişten Geleceğe Sosyalizm” adını verdiğimiz bu dizi kapsamında, bu konuya eğilen okurların başvurmadan edemeyecekleri küçük bir kitaplık oluşturmayı hedefliyoruz.

Ağırlığı, Marksizmin metodolojisine dayanarak süreci irdeleyen düzeyli kuramsal değerlendirmeler oluşturmakla birlikte, anı, röportaj, belge türü eserler de dizide yer bulacak. Konunun ilgililerine, Marksizm çerçevesinde çok yönlü bir tartışma ve derinleşme ortamı sağlamayı hedeflediğimiz için, çok farklı sonuçlara varan eserler, bu dizi içinde yan yana gelecek. Başka bir deyişle okurlara, konu hakkında tartışılmaz doğruları açıklayan kitaplar sunmak gibi bir amaç gütmüyoruz. Tam tersine, her biri farklı perspektifle ve farklı politik duruşla yazılmış, bazıları pek çok yönden karşıt olabilecek kitapların diziyi zenginleştireceğini, tartışmacı bir nitelik katacağını ve bütünselliğin bunun üzerinden yükseleceğini düşünüyoruz.

* * *

Molotov Anlatıyor kitabı, adından da anlaşılacağı gibi Molotov’la yapılan söyleşilerden oluşuyor. Çarlık döneminde yeraltı mücadelelerine katılan, Ekim Devrimi ve İç Savaş’ta yer alan, 1924’ten itibaren ise SSCB’de parti ve devlet politikalarının saptanıp uygulanmasında birinci derecede rol üstlenen Molotov, parti ve devlet aygıtından dışlandıktan sonra, 1973’ten 1986’da ölümüne kadar, 17 yıl boyunca kendisiyle yapılan 140 görüşmede bugün de tartışılmaya devam edilen bir dizi konuda ilginç açıklamalarda bulunuyor. Bir tarihsel belge niteliğindeki bu kitap, bu özellikleri nedeniyle dizi kapsamına alınmıştır.

İÇİNDEKİLER

“GEÇMİŞTEN GELECEĞE SOSYALİZM” DİZİSİ HAKKINDA	7
ÖNEMLİ YAŞAMÖYKÜSEL TARİHLER	25
ALMAN - SOVYET PAKTI	27
SAVAŞIN BAŞLANGICI	48
BÜYÜK VATAN SAVUNMASI	72
SOĞUK SAVAŞIN BAŞLANGICI	107
DİĞER ÜLKELERİN KOMÜNİSTLERİ	137
BİZ VIATKA’LIYIZ	143
1917 DEVRİMLERİ	174
LENİN’İN YANINDA	189
STALİN	257
STALİN’İN ÇEVRESİ	328
“TROYKA”	358
KOLEKTİFLEŞTİRME	404
TASFİYELER	418
SOSYALİZM NEDİR?	516
GÜNLÜK İŞLER VE SON GÖRÜŞMELER	553

YAYINEVİNİN NOTU

Molotov Anlatıyor'un ikinci basımı uzun sayılabilecek bir gecikmeyle yayınlanıyor. Kitabın ilk basımı Ağustos 2007'de yapılmış ve kısa sürede tükenmişti. Okurların ısrarlı taleplerine rağmen eserin yeniden basımını hayli gecikmiş olarak gerçekleştiriyoruz.

Aslı Rusça olan kitap ikinci bir dilden, Fransızcadan Türkçeye kazandırılmıştı. Dostlarımızdan aldığımız öneriler ve eleştiriler doğrultusunda, kitabın ikinci basımını yaparken çevirinin ikinci dilden yapılmış olmasının yarattığı sorunları ve çeviri kusurlarını Rusça aslıyla karşılaştırarak gidermenin uygun olacağını düşündük. Bu uyarıyı yapan dostlarımızdan çevirmen Candan Badem, ayrıca eserin genişletilmiş ikinci basımından haberdar olmamızı sağladı.

Böylece çeviri bir yandan Rusça orijinaliyle karşılaştırılıp düzeltmeler yapılırken, bir yandan da Rusça ikinci basıma uygun olarak genişletildi.

Yazar Feliks Çuyev, kitabın ilk basımına almadığı/alamadığı pek çok ayrıntıyı ikinci basıma yerleştirmiş, buna karşılık Rus okurların bildiğini varsaydığı bazı bilgileri ise kitaptan çıkarmış.

Eserin Türkçe ikinci basımını hazırlarken, yazarın Rusça ikinci basımda çıkardığı bilgileri, Türkiyeli okurlar için yararlı olduğu düşüncesiyle büyük ölçüde koruduk. Yaptığı eklemeleri ise Türkçe basıma aktardık. Böylece kitabın hacminde 230 sayfa kadar bir genişleme oldu. Türkiyeli okurlara daha zengin, daha özenli bir kitap sunduğumuza inanıyoruz.

Bu kısa notta, istemeyerek de olsa, çeviri hakkında Yalçın Küçük tarafından dile getirilen asılsız bir iddiaya da değinmemiz gereki-

yor. Kendisiyle yapılan bir söyleşide* *Molotov Anlatıyor* kitabında Sovyetler'in Türkiye'den toprak ve Boğazlar'da denetim talebine yer verildiği hatırlatılınca Küçük "O kitapta öyle bir şey yoktur. Asla öyle bir şey söylememiştir Molotov..." diyor.

Böylece çeviride tahrifat, yakıştırma veya en iyi ihtimalle büyük bir yanlışlık olduğu kanaati yaratılmaya çalışılmış oluyor. Kuşkusuz kitapta çeviri sorunları olabilir ama akı kara göstermek gibi bir yanlışlığın olması düşünülemez. Böyle bir yanlışlık söz konusu olsaydı, Yordam Kitap, hiç tereddütsüz kitabın tüm nüshalarını piyasadan toplardı. Nitekim bu ikinci basımda Molotov'un ilgili ifadeleri çevirmenler Ayşe Hacıhasanoğlu ve Ahmet Açıan tarafından satır satır Rusça aslıyla karşılaştırılmış, çevirinin doğruluğunu çevirmen Mazlum Beyhan da teyit etmiştir. İlgilenen okurlar bu basımın 116-118. sayfalarına bakabilirler.

Son olarak, bu ikinci basımın yayına hazırlanması sürecinde, uyarı ve önerileri için çevirmen Candan Badem'e, çeviriyi Rusça aslıyla karşılaştırıp uzun eklemeleri Türkçeleştiren Rusça çevirmenlerimiz Ayşe Hacıhasanoğlu ve Ahmet Açıan'a, çevirinin can alıcı ifadelerini gözden geçiren Mazlum Beyhan'a yürekten teşekkür ediyoruz.

Yordam Kitap

* KVK: Yordam Yayınları, "Molotov Anlatıyor" isimli bir kitap çıkardı. Türkiye'yle ilgili olarak, Molotov "Türkiye'den Kars, Erzurum ve ayrıca Boğazlardan da hak talebimiz olmuştur," diyor. Siz, Türkiye Üzerine Tezler'de bunun bir uydurma olduğunu yazmıştınız. O kitap hakkındaki düşüncelerinizi alabilir miyiz?

YK: Bir hafta önce gelseydiniz, o kitabın Rusça'sı buradaydı, İstanbul'daki Barış'a gönderdim. Hayır, o kitapta öyle bir şey yoktur.

KVK: Türkçe çeviride mi bir hata var?

YK: Bilemem. O kitapta öyle bir şey yoktur. Asla öyle bir şey söylememiştir Molotov ve dün... Barış Zeren ile beraber bir kitap yazıyoruz; o, bu konulara daha çok baktı. Bana dün gönderdiği notta da söylediği, "Feridun Cemal Erkin'in anıları da teyit ediyor," dedi. Hiçbir yerde bu yok. Bakın, çok açık olarak, Mehmet Perinçek arşivlerdedir, on yıldır Moskova'da. Bir tek arşivde, "Bizim buradan istediğimiz," diye bir şey çıkmadı. Ben, hem o kitabın Türkçe'sini hem de Rusça'sını aldım ve Barış'a da gönderdim; hayır. Hiçbir şekilde öyle bir şey Molotov'un anılarında yoktur. Molotov'un o anıları da, bana göre, çok hoş: Her solcunun okuması gerekir, çünkü çok inançlı bir sosyalisttir Molotov orada... Hiçbir yerde yok... Bakın, orada, şunlar bunlar değil, şuna bakmak lazım: Sovyetler yıkıldı, arşivler ortada, bir tek insan bunu çıkartamadı. O cümleler.. Zaten, şimdi hatırlıyorum, o çeviride epey bozukluk var. Benim hatırladığım, o çeviri de Rusça aslından değil; emin değilim. (http://www.yalcinkucuk.net/haber_detay.asp?haberID=120)

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Elektrikli trenle Belorusya Garı'ndan hareket ediyorum. Karşımda bir erkek çocuk oturuyor. Buharlanmış cama rakamlar yazıyor, gerçi bunu düşünmesi pek beklenmez ama sanki yeryüzünde ona ayrılmış olan süreyi tahmin etmeye çalışıyor. Bu çocuk 2060 yılında ölecek. Birden aklıma öyle geldi, nedendir bilmiyorum. Şu anda on iki yaşında var ya da yok. Daha sonra onu bir daha görmeyeceğim, karşılaşsam da kesinlikle tanımayacağım. O da beni. Fakat onun beni tanıma olasılığı çok daha fazla. Bu çocuğun kafası daha rahat, daha açık olacak, bugün beni heyecanlandıran, çoktandır anlatmaya niyetlendiğim şeyi umursamayacak. “Ne acıma, ne de öfke bilmeden” anlatmaya çalışacağım.

Beş yaşında okumayı öğrendim. Evde yalnızca politik kitaplar, bir de *Pravda* gazetesi vardı. Politikaya, ondan sonra da tarihe merakım erken yaşta başladı ve uzun süre devam etti. Belki de bu yüzden yaşam bana birçok ünlü siyaset, devlet, bilim adamıyla, asker ve kahramanla görüşme imkânı armağan etti. Belleğim ve tuttuğum günlükler, Mareşal A. Y. Golovanov ve Mareşal G. K. Jukov'un, Amiral N. G. Kuznetsov'un, devlet adamı K. T. Mazurov'un, akademi üyeleri A. A. Mikulin, S. K. Tumanskiy'in, A. M. Lyulka'nın, uçak mühendisleri A. S. Yakovlev, A. A. Arhangelskiy, pilotlar M. M. Gromov, M. V. Vodopyanov, A. İ. Pokrişkin ve her biri hakkında birer kitap yazılabilecek diğer pek çok kişinin parlak kişiliklerine ışık tutacaktır.

Vyaçeslav Mihayloviç Molotov, belleğimin bu dizisinde özel bir yerde durur. Hayatının son 17 yılında, yani 1969'dan 1986'ya kadar düzenli olarak onunla görüştüm. Her biri ortalama dört-beş saatlik, çok ayrıntılı biçimde not alınmış yüz kırk görüşme. İnsanlar Molotov'a karşı nasıl bir tavır içinde olurlarsa olsunlar onun dü-

şüncesi karşı gelinmez bir düşüncedir ve hayatı ülkenin tarihinden ayrı düşünülemez. Lenin'le birlikte çalıştı. Petrograd'daki Ekim silahlı ayaklanmasının hazırlıklarıyla uğraşan Askeri Devrim Komitesi'nin üyesi, Büyük Anayurt Savaşında Devlet Savunma Komitesi başkan yardımcısıydı, partide ve hükümette yüksek görevlerde bulundu, dış politikamızı yönetti, XX. yüzyılın en ünlü adamlarıyla görüştü.

Görüşleri öznel, şimdi yayınlanan ve gerçekliği kanıtlanan şeylere çoğunlukla ters düşer, ama sürekli görüştüğümüz 17 yıl boyunca ben, gençliğinden itibaren kendini bir ideale adanmış olan bu adamı bir ölçüde tanıma olanağına sahip oldum. Anlattıklarının pek çoğunu kuşkusuz bir tek o biliyordu. Artık bunları daha açık hale getirmek ve kontrol etmek de zor bir iş. Bu yüzden onun sözlerini herhangi bir yorum getirmemeye gayret ederek aktaracağım. Molotov'la konuşmalarımızın konuları son derece çeşitliydi, ülkemizin Ekim Devrimi sonrası tarihinin en gerilimli anlarıyla ilgiliydi. Bu kitap, Molotov'la görüşmelerimizin kısa bir özeti, sohbetlerimizin günlük kayıtlarıdır. 5 bin daktilo sayfasından fazla olan "Molotov günlüğümün" burada küçük bir bölümü yer alıyor. Evet, bütün bu yıllar boyunca sürekli olarak her bir sohbeti, her bir demeci ayrıntılarıyla kaydederek, daha sonraki görüşmelerde ise tekrar sorular sorarak, doğrularak ayrı bir günlük tutmuştum. Bu kitaba girmiş olanlar Molotov'un anıları değil, canlı konuşmaların yazıya geçirilmesidir. Molotov yazdırmıyor, anlatıyordu. Pek çok görüşü ağzından "söke söke almak" özellikle de tanışıklığımızın ilk döneminde hiç de kolay değildi. Molotov bazı olayları ilk seferde açıklamıyordu, 5, 10, 15 yıl sonra bu olaylara geri dönmek gerekmişti.

Olaylarla ilgili görüşü değişmeden kalıyordu. Daima kendi kendisini denetliyordu. Bir soruya değişik açılardan yaklaşıyor ama yanıtların ayrıntı düzeyi aynı kalıyordu. Kitapta bir parçanın altında genellikle birkaç farklı tarihin yer alması bu yüzdendir.

Onunla görüşmeye gitmek, her zaman hazır olmayı, sormaya niyetlendiğin konuyu iyi kötü bilmeyi, belgeleri aklında tutmayı gerektiriyordu. Bir şey daha var: Kendisiyle uzun süredir ve sık gö-

rüşüyordum ama her seferinde onun Molotov olduğunu da aklımdan hiç çıkarmıyordum.

...Soruları yanıtlarken gösterdiği imrenilecek çabukluk çok etkileyiciydi. Sohbetin ilk başlarında genellikle az konuşur, daha çok dinler ve kendisi soru sorardı. Görüşmenin ikinci yarısında da hiç bir yerde, hiç kimseden işitemeyeceğin şeyler anlatmaya başlardı. Yanakları kızarır, gözleri kısılarak, gençlerinki gibi parlardı.

Molotov arada bir eski anılardan heyecanlanır gibi olur ve hafiften kekelemeye başlardı. Üstelik takıldığı yer herhangi bir sessiz harf değildi, dilinin dönmediği bir sözcüğün ilk hecesini ya da sözcük tek heceliyse hepsini iki-üç kez yinelerdi. Mizah duygusuna sahipti ama bana kalırsa, arada bir anlatmasına karşın fıkralardan pek hoşlanmazdı. Şiire karşı duyarlıydı, manileri, Volga türkülerini ezberinde tutuyordu. İlk bakışta soğuk biri gibi görünebilirdi. Ancak gelişme ve eğitim düzeyleri farklı insanlarla konuşmayı çok iyi biliyordu.

Onunla konuşurken elimde olmadan kendi düşüncemin ve konuşmamın peşinden gidiyordum, sohbetin disiplinine, kısa ve öz olmasına giderek alışıyordum. Ne onun, ne de yanındaki akıl hocasının sözü uzatmaya tahammülü vardı. Düşüncelerini formüle ederken tavrı kesindi ama zaman zaman önemsiz ayrıntılara takıldığı da oluyordu. Bir meseleyi en dibine kadar eşelemeyi seviyordu, söyleşi sırasında direngen ve tutarlı biriydi. Kendisinden az söz ederdi.

“Çarlığın bütün hapishanelerinde yattınız mı?”

“Belli başlı bütün hapishanelerde,” diye hemen doğruluyordu.

1985 yılında kritik önemde hiçbir şeyi göz ardı etmeksizin onunla ilgili bir yazı yazmıştım. Okudu, genel anlamda onayladı, çok az yorum ekledi. Yazıyı *Pravda*'ya yolladım, fakat bana eski çalışanlarını konu alan yazıları yayınlamadıkları şeklinde bir yanıt verdiler. Sahiden de 22 Nisan 1912'de *Pravda*'nın ilk sayısının yayınında görev almıştı Molotov...

Onunla ilgili bir kitap yazacağımanın farkındaydı. Kendisi anılarını yazmadı. “Kim, nerede, ne demiş, kim nereye tükürmüş, benim ilgimi çekmiyor... Lenin anılarını yazmadı, Stalin de... Benim

kitabımı gördüğünü söyleyenler var. Ben anılarımı yazmıyorum, sosyalizm hakkında yazıyorum, sosyalizmin nasıl bir şey olduğunu ve köylülerin dedikleri gibi, ‘bize gerekli olan şekliyle’ yazıyorum,” diyordu Molotov.

Kaç görüşme yapacağımızı bilmiyordum. Görüşmeler sıklaştığında kendimi belki de onu son kez görüyorum düşüncesi üzerinde yakalıyordum. Evine ilk kez gittiğim 1969 yılında bile 80 yaşındaydı. Orta boylu, sağlam yapılı biriydi. Alnı geniş ve düz, geçen yıllarla birlikte ışığını yitirmemiş keskin, kahverengi gözleri pırl pırlıydı. Sert, kır bıyıkları vardı. Onun zamanında bütün Politbüro üyeleri bıyıklıydı.

Görüşmelerimiz nasıl geçiyordu? Jukovka’daki daçaya gidiyordum, beni holde, ev halkından biri gibi sıcak bir şekilde karşılıyordu:

“Kim o, yoldaş Feliks mi geldi?” Masanın başına geçiyor, yemek yiyorduk, ormanda dolaşıyorduk. (“Halk Komiserleri Konsey Başkanıydım ve beni bile dinliyorlardı, haydi çıkıp dolaşalım biraz...” diyordu.) İlk görüşmelerimizde çok az şey anlatıyor, sorulara ölçülü yanıtlar veriyordu, aynen daha sonraları çok iyi tanımadığı konukların yanında olduğu gibi. Zaman geçtikçe açıldı.

İlk anda göze çarpan, alçak gönüllülüğü, dürüstlüğü ve tutumluluğuydu. Hiçbir şeyin ziyan olmamasına, örneğin boş odalardaki lambaların söndürülmesine dikkat ederdi. Eşyalarını uzun süre kullanırdı. Hükümet üyesiyken çekilmiş fotoğraflarındaki şapkayı ve paltoyu giyiyordu hâlâ. Evde sık dokunmuş kumaştan kahverengi bir gömlek, bayramlarda da gri takım elbise giyiyor, koyu renk kravat takıyordu.

Ben Molotov’u ilk kez 1955 yılında izci olduğum sırada, o zamanlar V. M. Molotov’un adını taşıyan “Artek” izci kampının 30. yıldönümünde gördüm. Yıllar sonra Moskova’da yaşayacağımı, tanıdıklarımın beni Granovski Caddesi’ne götüreceklerini ve aynı adamı ev haliyle, farklı bir nitelikte, partiden ihraç edilmiş bir emekli, ancak cesur ve iyimser bir adam olarak göreceğimi hiç düşünmezdim. Meğer, yazdığım şiirleri biliyormuş.

Hayatının sonuna dek belleği çok iyiydi. Ben de söylediği her